תלמוד מהו? — התלמוד והמדע

התלמוד והמדע

הקשר ההדוק בין התלמוד לחיי העם קובע גם את היחס בין התלמוד למדע, קשר שמגבלות המקום מאפשרות לנו לסקור אותו כאן בקצרה בלבד.

התלמוד מבוסס תמיד על "מקרים" במשפט. לדוגמה, "שניים אוחזים בטלית; זה אומר 'אני מצאתיה', וזה אומר 'אני מצאתיה'..." (בבא מציעא, משנה י"א).

השאלה הנשאלת בתלמוד: מה דורשים החוק והמשפט במקרה המסוים הזה? זוהי שאלה ממשית, לא מדעית ולא תיאורטית. חכם התלמוד בתוך עמו הוא יושב, עמדה שבה הוא מוקף שאלות אין־ספור, שעליהן הוא מחפש להשיב באמצעות הסקת מסקנות מן התורות. אין לעם ישראל תיעוד כתוב הקשור לחיים יותר מאשר התלמוד. לימודי התלמוד אינם צורה פלפולית ותיאורטית של דקדוקי עניות, אלא רצון מדוקדק ועקבי של העם לעצב את חייו בדרך אובייקטיבית ומוגדרת היטב, המבוססת על התורות הנצחיות.

התלמוד נובע מחיי העם ולכן הוא פותח ב"מקרה" ספציפי. לעומת זאת, נקודת המוצא של המדע הוא הרעיון. השאלה שהתלמוד צריך לפסוק בה היא שאלה מתוך סוגיות החיים. לעומת זאת, השאלות המעסיקות את המדע הן בעיות לא פתורות. בעיות פותרים באמצעות היפותזות, בעוד ששאלות מן החיים דורשות תשובות. ההיפותזות צריכות להיות רק בגדר האפשר, בעוד שעל התשובות להיות מחייבות. המדע חושב, ואילו התורות חייבות לדעת. מן הסיבה הזאת מלא התלמוד בדיונים ערים, אשר אינם מסתיימים כל עוד לא הגיעו לתשובה סופית שהוכחה כמסכמת, או כפי שהביע זאת תלמיד חכם גדול במהלך דיון שנערך בישיבתו: "'אפשר לומר...' זאת איננה תשובה, 'חייבים להגיד...' זאת תשובה".

התלמוד אינו מדע: כמו המקרא עצמו, התלמוד הוא אוסף של שיעורים והוראות לחיים. את השוני היסודי בין המדע לתלמוד ניתן אולי לראות ביתר בהירות על ידי זוגות ניגודים האלה: מקרה – רעיון, שאלה – בעיה, תשובה – היפותזה.

ואולם יש לשים לב שאם כי התורות אינן מדעיות, הן דורשות ידע מדעי. כשם שהתייעצות רפואית אינה ניתנת לביצוע ללא המחקר הרפואי, וכשם שפסיקה משפטית דורשת קודם כל לימודי משפט עיוניים, כך בלי להתייחס לפני הכול לעקרונות היסוד הרלוונטיים בשיטה מדעית, התלמוד בתור התורות ליישום התורה שבכתב הלכה למעשה, אינו יכול לתפקד. מהבחינה הזאת אין זה משנה אם העוסק בתלמוד ער לפעולתו המדעית, אלא רק שעליו לחקור את העקרונות ואת הבעיות המקדימות את התורות בצורה מדעית ומדויקת. גם לפני זמנם של אפלטון ואריסטו ניתן היה

לחשוב בהיגיון על אודות ערכים מופשטים חד־משמעיים. כללי הפירוש המדרשי הם התוצר המדעי של ההיגיון המפותח להפליא אשר נלמד וגם מיושם בתלמוד. מספר רב של הצעות ועקרונות תיאורטיים מופיעים בתלמוד בתור אקסיומות שעליהן אין עוד כל דיון: הדיון מתמקד רק באפשרויות היישום ב"מקרה דנן". ואולם העובדה שאפשר להפעיל אותם בקלות מוכיחה שטבעם הבסיסי כבר עבר תהליך של פירוש תיאורטי. הבה נתבונן בדוגמה. כשם שאנו מוצאים במדע האסטרופיזיקה את בעיית "הנחת אמיתות תופעות", כך גם בתלמוד ישנו מושג הנקרא "חזקה". ואולם בתלמוד ההנחה אינה בעיה אלא עיקרון המוגדר בערך כך: מצב המוכר לנו מניסיוננו הוא מעשי כל עוד הוא ממשיך להתקיים, עד שיוכח לנו ההפך. עיקרון זה וכן עקרונות רבים הדומים לו מופעלים בתלמוד; אבל את השימוש בו חייב להקדים הפירוש הפילוסופי של הרעיון.

היות והתורות אינן מדע מדיוק, אין לצפות שמבנן המערכתי יהיה שווה באופן חד־ערכי למערך של תחום מדע כלשהו. מי שייגש לתורה מלווה בדעות מדעיות קדומות יחמיץ גם את תכני התורות עצמן.

התורות הן לימוד ולא מדע.